

حقوق اساسی

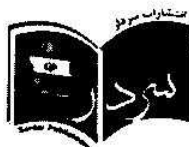
و مقایسه حکومت‌ها

مؤلف:

دکتر قاسم علی حشمتیان

مشاور هیئت عالی دانشگاه آزاد اسلامی

مدرس دانشگاه علوم انتظامی و دانشگاه آزاد اسلامی

انتشارات سردار

۱۳۹۵

سرشناسه : حشمتیان، قدرت علی، ۱۳۳۲ -
 عنوان قراردادی : ایران. قانون اساسی (جمهوری اسلامی) (Iran. Qanun assasi (jomhuri Eslami)
 عنوان و نام پدیدآور : حقوق اساسی و مقایسه حکومت‌ها/ مؤلف: قدرت علی حشمتیان
 مشخصات نشر : تهران: انتشارات سردار، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری : ۲۴۲ ص.
 شابک : 978-600-8276-04-3 : ۱۸۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۲۴۱-۲۴۲.
 موضوع : Constitutional law – Comparative studies -- مطالعات تطبیقی : حقوق اساسی --
 موضوع : Constitutional Law – Iran ایران : حقوق اساسی --
 موضوع : Constitutions -- Iran ایران : قانون اساسی --
 رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۵ ج ۷ ح ۵/ک ۲۱۶۵
 رده‌بندی دیوینی : ۲۴۲
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۴۳۵۲۷۹

Sardar.press@yaho.com

ناشر: سردار
 مدیر مسئول: دکتر قدرت علی حشمتیان
 نام کتاب: حقوق اساسی و مقایسه حکومت‌ها
 مؤلف: دکتر قدرت علی حشمتیان
 طراحی و صفحه‌آرایی: سردار
 چاپخانه: سروش
 نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۵
 تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۲۷۶-۰۴-۳

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

بخش اول: آشنایی با حقوق اساسی / ۱۱

فصل نخست: حقوق اساسی / ۱۱

۱۳	مبحث اول: تعریف قانون اساسی
۱۴	مبحث دوم: تعریف حقوق اساسی و تقسیمات عمده آن
۱۷	مبحث سوم: تاریخچه قانون اساسی در کشور ایران
۲۳	مبحث چهارم: درآیات

فصل دوم: اصول کلی قانون اساسی / ۳۲

۳۶	مبحث اول: اصول کلی قانون اساسی با توجه به نظام حقوقی ایران
۳۷	مبحث دوم: ویژگی‌های شکلی نظام جمهوری اسلامی ایران
۳۷	مبحث سوم: اصول اعتقادی در قانون اساسی
۴۰	مبحث چهارم: اقتصاد در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۴۵	مبحث پنجم: ولایت فقیه
۵۰	مبحث ششم: قوای حاکم بر جمهوری اسلامی ایران
۶۲	مبحث هفتم: سیاست خارجی در قانون اساسی
۶۳	مبحث هشتم: صدا و سیما در قانون اساسی
۶۴	مبحث نهم: وظایف شورای عالی امنیت ملی
۶۵	مبحث دهم: بازنگری در قانون اساسی

بخش دوم: آشنایی با حکومت‌ها / ۶۷

فصل اول: دولت / ۶۹

۷۱	مبحث اول: عناصر تشکیل دهنده دولت
۷۷	مبحث دوم: ویژگی‌های حقوقی دولت
۹۰	مبحث سوم: اندیشه‌های مهم سیاسی درباره‌ی ماهیت دولت
۹۸	مبحث چهارم: اشکال حقوقی گوناگون دولت از نظر ساختار درونی و سرزمین

فصل دوم: قدرت دولت / ۱۱۳

- مبحث اول: منشا قدرت یا حاکمیت دولت ۱۱۳
 مبحث دوم: شیوه‌های مشارکت شهروندان در اعمال قدرت ۱۲۳

فصل سوم: سازماندهی قدرت دولت / ۱۹۱

- مبحث اول: اختیارات دولت ۱۹۱
 مبحث دوم: اصل تفکیک قوا ۱۹۳
 مبحث سوم: سازمان دولت یا قوای عمومی ۲۱۱

فصل چهارم: شناسایی و پشتیبانی از حقوق و آزادی‌های بنیادین / ۲۳۳

- مبحث اول: ریشه‌های تاریخی پذیرش حقوق و آزادی‌ها ۲۳۴
 مبحث دوم: گونه‌های حقوق و آزادی ۲۳۶

- فهرست منابع ۲۴۱

پیشگفتار

قبل از پرداختن به بحث حقوق اساسی، بایستی بدانیم که بهترین شناسنامه و گویاترین سند شناسائی هر کشوری، قانون اساسی آن کشور است که متضمن آرمان‌ها، ایده‌آل‌ها، اهداف و معیارهای ارزشی حاکم بر آن جامعه است. قانون اساسی کشورها معمولاً در ابتدا و آغاز هر دوره سیاسی، اجتماعی، با حرکت‌های جدید تنظیم و تدوین می‌شود.

بنابراین حقوق اساسی، جدای از قانون اساسی نبوده و از قدرت، دولت، قوای عمومی یا نهادهای عالی حکومت و برآمده آن، در جامعه سخن می‌گوید. چگونگی به دست آوردن قدرت و اداره و انتقال آن، تقسیم و سبک اختارات حکومتی و سپردن هر یک از آن‌ها به نهادهای گوناگون، کیفیت رابطه‌ی دولت با شهروندان از مباحث عمده‌ی حقوق اساسی است.

حقوق اساسی به بیان یک فلسفه‌ی سیاسی، منشأ حاکمیت، اصول و ارزش‌های یک جامعه، عوامل تشکیل دهنده‌ی ملت و وحدت ملی می‌پردازد، نهادها و تشکیلات عمومی را سازماندهی، صلاحیت‌ها، وظایف و اختیارات ارتباطی و سوبیه‌ی میان آن‌ها را مشخص می‌کند. با برشمردن حقوق و آزادی‌های بنیادین ملت، از یک سو، در برابر قدرت دولت، پشتیبانی و راه‌ها و شیوه‌های اعمال و بهره‌گیری از آن‌ها را معین می‌کند.

و لذا همه‌ی مسایل و مراتب یاد شده در منابع گوناگون، حقین اساسی ذکر می‌شود. درست است که قانون اساسی مهم‌ترین و برترین منبع علم حقوق می‌باشد، ولی همه‌ی موضوعات و جزئیات بسیاری از امور در قانون اساسی که باید یک قانون کلی و دربردارنده‌ی اصول، خط مشی‌ها، سیاست‌های کلی و ارزش‌های یک جامعه و حکومت باشد قابل گنجاندن نیست. بدین جهت، برای مطالعه‌ی حقوق اساسی یک کشور باید افزون بر قانون اساسی به قوانین و مقررات دیگر از جمله قوانین سازمانی، آیین‌نامه‌ی داخلی مجالس، قوانین عادی، تصمیمات و تفسیرهای قانون اساسی، عرف‌های حقوق اساسی، مقررات دولتی و... مراجعه کرد.

در سلسله مراتب میان هنجارها و مقررات در یک دولت غالباً قانون اساسی با توجه به مفاد و مقام واضح آن از بالاترین اقتدار برخوردار است. بنابراین، کوشش می‌شود که از راه‌های

گوناگون این برتری تضمین گردد. ذکر اصل برتری و اقتدار قانون اساسی بر دیگر قواعد و راهکار و نهاد ناظر بر مطابقت قوانین و مقررات با قانون اساسی و پیش بینی آیینی متفاوت و پیچیده برای بازنگری در قانون اساسی و شرکت قوای عمومی در تجدیدنظر می‌تواند تا حدود زیادی از این اقتدار پاسداری نماید.

منشا حاکمیت یا قدرت سیاسی در یک جامعه درباره‌ی نحوه‌ی اعمال قدرت، انتقال آن و حدود آزادی‌های شهروندان بسیار حایز اهمیت و تاثیرگذار است. درباره‌ی ریشه‌ی حاکمیت دولت، برخی کشورها در قانون اساسی اندیشه‌ی حاکمیت الهی و برخی اندیشه‌ی حاکمیت مردم را پذیرفته‌اند. هر یک از این دولت‌ها درباره‌ی روش اعمال حاکمیت توسط مردم نیز راه‌های گوناگونی را در پیش گرفته‌اند.

لذا از حق حاکمیت ملت سه قوه‌ی مقننه، مجریه و قضاییه سرچشمه می‌گیرد که در مجموع دولت به نام کلمه را تشکیل می‌دهند. در قانون اساسی و دیگر منابع حقوق اساسی درباره‌ی فلسفه تشکیل دولت که نهاد اداره کننده‌ی امور عمومی است و از عناصر و ویژگی‌های حقوقی دولت از جمله حاکمیت، استقلال و محدودیت آن بوسیله‌ی حقوق داخلی و بین‌الملل می‌باشد، سخن گفته شده و از آنجا که دولت دارای حاکمیت در بعد داخلی و بین‌المللی است، اگر افساری بر قدرت مردم آن زده نشود برای شهروندان خطرناک خواهد بود. به همین دلیل، اندیشمندان راه‌هایی را برای مهار محدودیت قدرت دولت و زمامداران مطرح کرده‌اند که عبارتند از حق حاکمیت ملت، اصل تفکیک قوا و درج حقوق و آزادی‌های بنیادین شهروندان در یک متن مدون و رسمی به نام قانون اساسی، از جمله حق مشارکت مردم در اداره‌ی امور ملی و محلی و برگزیدن نمایندگان خود در سطح قوای مقننه و مجریه در طی یک انتخابات آزاد و همگانی.

در دولت امروزی، اختیارات حقوقی دولت از یکدیگر تفکیک شده و هر کدام به نهادهای گوناگونی سپرده شده است و قوای عمومی ضمن فعالیت در حیطه اختصاصی خود، حق نظارت بر امور همدیگر را نیز دارند و بر حسب نوع تفکیک و روابط قوای یادشده در قانون اساسی، نظام‌های سیاسی مختلفی در جهان پدید آمده‌اند.

ساختار داخلی و سرزمینی دولت، ساده یا مرکب بودن آن یعنی یگانگی یا چندگانگی مرکز فرماندهی و نظم حقوقی، جایگاه واحدهای سرزمینی در اداره‌ی امور ملی و محلی و نحوه‌ی نظارت دولت مرکزی بر آن‌ها از دیگر مباحث مهم حقوق اساسی است که در قانون اساسی و قوانین عادی ذکر می‌شود.

با عنایت به مراتب یاد شده، مباحث این کتاب در دو بخش خواهد بود که بخش اول:

آشنائی با حقوق اساسی و بخش دوم: مربوط به آشنائی با حکومت‌هاست که شامل چهار فصل می‌باشد؛ فصل اول: دولت، فصل دوم: قدرت دولت، فصل سوم: سازماندهی قدرت دولت، فصل چهارم: شناسائی و پشتیبانی از حقوق و آزادی‌های بنیادین است.

این اثر با در نظر گرفتن آخرین تحولات و اصلاحات در زمینه‌ی حقوق اساسی و قانون اساسی کشورهای مختلف نگاشته شده و می‌تواند مورد استفاده‌ی دانشجویان حقوق عمومی و علوم سیاسی و سایر علاقه‌مندان قرار گیرد، که امید آن داریم که در بالا بردن دانش حقوقی همگان مفید باشد. در پایان از همه‌ی اساتید محترم و صاحب نظران ارجمند سپاسگزار خواهم بود که مراتب نقد و نظر خود را درباره‌ی مطالب این کتاب به اینجانب یادآور شوند.

در خاتمه همه فرهیختگان محترم و خانواده عزیزم بویژه فرزندم دکتر سعید حشمتیان که در چاپ و نشر این کتاب مرا یاری نمودند، کمال سپاس و تشکر را دارم.

دکتر قدرتعلی حشمتیان

مشاور هیات امناء دانشگاه آزاد اسلامی

و مدرس دانشگاه علوم انتظامی و دانشگاه آزاد اسلامی

شهریورماه ۱۳۹۵